

D. Lulofs. *Woordenboek Noors-Nederlands/Nederlands-Noors*. BoekWerk, Groningen 1993. 457 p. ISBN 90-5402-032-6. Hfl 59,-

Vele jaren hebben studenten Noors zich moeten behelpen met mini-woordenboekjes Noors-Nederlands/Nederlands-Noors: *Van Goor's Klein Noors Woordenboek* dat in 1954 verschenen is en naar schatting een omvang heeft van 13.000 trefwoorden per taal, en *Wolters'*

Mini-woordenboek Noors/Nederlands, Nederlands/Noors dat in 1988 uitgekomen is en ca. 11.000 trefwoorden per taal bevat. In beide woordenboekjes is er per trefwoord over het algemeen maar één regel beschikbaar en de grammaticale informatie is minimaal. Het Noors beperkt zich tot Bokmål (Riksmål).

Nu is er een woordenboek op de markt gekomen van een behoorlijke omvang: op de kaft wordt vermeld dat het boek 'meer dan 20.000 trefwoorden en afkortingen en tal van zegswijzen uit zowel spreek- als schrijftaal' bevat. Bovendien zijn voor het Noors beide officiële schrijftalen opgenomen.

Ik heb het woordenboek niet systematisch doorgenomen, maar ik ben nagegaan of bepaalde fouten van eerstejaars studenten Noors terug te vinden waren in dit nieuwe woordenboek en verder heb ik te hooi en te gras woorden opgezocht.

Ik zal hier eerst ingaan op het inleidende gedeelte van het woordenboek, daarna op de notatie en de keuze van de spelling, op de vertaling van de woorden en tenslotte op de woordvoorraad zelf.

Inleidend gedeelte

Het inleidend gedeelte van het woordenboek omvat 'Enige wenken voor de Noorse uitspraak; Enkele grondslagen voor de Noorse taal; Nederlandse grammatica (in het Noors)'. Onduidelijk is het waarom de paragrafen over Noors en Nederlands verschillend getiteld zijn. Beide geven (terecht) slechts zoveel grammatische informatie als er voor het gebruik van het woordenboek nodig is. Voor de Noorse uitspraak is een apart hoofdstuk gereserveerd, terwijl de even uitgebreide beschrijving van de uitspraak van het Nederlands in het onderdeel 'Nederlandse grammatica' opgaat.

Verder heeft het woordenboek uiteraard 'Aanwijzingen voor het gebruik', met daarin o.a. een verklaring van de gebruikte notatie, en een reeks van pre- en suffixen en frekwente woorden die in het Bokmål en Nynorsk verschillen.

De samensteller heeft ervoor gekozen vormen die in beide schrijftalen zijn toegestaan (zgn. Samnorskvormen) niet te markeren, maar de 'zuivere' Bokmåls- en Nynorskvormen wel. De samensteller merkt op dat de ongemarkeerde vormen niet de meest gebruikte hoeven te zijn: 'Veel woorden hebben twee of meer neenvormen/spellingswijzen, maar in de schrijftaal wordt vaak aan slechts één van die vormen de voorkeur

gegeven.' (p. VIII) Jammer genoeg wordt niet vermeld dat de ongemarkeerde vormen grotendeels wel gangbaar zijn in de spreektaal, maar in de schrijftaal vaak juist de minst frekwente vormen zijn. Vaak zijn het zgn. *klammerformer*, vormen die niet in leerboeken en officiële geschriften gebruikt mogen worden. Zo is bijvoorbeeld voor *verven male* opgenomen, dat in het Bokmål de officiële spellingsvorm is, maar in het Nynorsk een 'klammerform'. Daar komt nog bij dat Noren vaak reageren op schriftelijk gebruik van Samnorsk: die reacties kunnen variëren van gegniffel tot oprechte woede. De argeloze Nederlandse gebruiker van het woordenboek komt nu juist op die variëteit uit als zij/hij zich aan de in het woordenboek aangeboden vormen houdt: zo wordt voor *consistent* alleen *heilstøypt* gegeven, voor *verbergen* alleen *gjømme*, terwijl vrijwel alle van werkwoorden afgeleide adjektieven de uitgang *-a* hebben gekregen, waar op schrift (Bokmål) *-et* verreweg het meest voorkomt. De Nederlander als pion in de Noorse taalpolitiek, niet bepaald een gebruikersvriendelijke opstelling. Wat de keuze van woorden betreft, verschaft de gebruiksaanwijzing wat inzicht in de taalopvatting van de samensteller: 'Woorden als *mismanagement*, *contraproductief*, of andere "nieuwe" samenstellingen staan niet allemaal in dit woordenboek: u hebt meer kans van slagen als u in het Nederlands-Noorse gedeelte in plaats van genoemde voorbeelden Nederlandse tegenhangers zoals *wanbestuur*, *averechts*, enz. opzoekt.' (p. IX f). De samensteller verwacht van de gebruiker 'enige wendbaarheid' (p. IX), een begrip dat niet met de betekenissen gegeven in Van Dale (1984) te rijmen valt, maar vermoedelijk *flexibiliteit* moet betekenen.

Notatie/spelling

Voor het markeren van Bokmåls- resp. Nynorskvormen worden de tekens + resp. * gebruikt, zoals dat ook in het Noors-Engelse woordenboek van Einar Haugen (1965) is gedaan. De tekens kunnen voor of achter het Noorse woord staan: staan ze ervoor dan betekent dat dat het gaat om een vorm die maar in een van de talen gebruikt wordt. Bijvoorbeeld: *groeien*: +*vokse*, **vekse*, *gro*, d.w.z. *vokse* is de Bokmålform, *vekse* de Nynorskform, terwijl *gro* in beide talen voorkomt. Bij samenstellingen en afleidingen waarvan een deel van het woord anders is in een van de talen, staat het teken achter het woord, bijv. *fører*+ betekent dat een deel van dit Bokmålswoord in het Nynorsk anders is. De gebruiker moet zelf uitvinden

welk deel het betreft.

Het is echter niet zo dat deze notatie konsekwent is toegepast. De samensteller heeft ervoor gekozen woorden die hij helemaal kon uitschrijven, te behandelen als woorden die in hun geheel verschillend zijn in het Bokmål en Nynorsk. Zo staat er bij *lastig* o.a. *plagsom+*, **brysam*, *+brysom*, dus in *plagsom* is een deel van het woord anders in het Nynorsk (nl. *plagsam*), terwijl ditzelfde verschijnsel zich voor doet in *brysom/-brysam*, maar daar is de notatie alsof de hele woorden verschillend zijn. Maar ook als het woord niet in beide talen is uitgeschreven, zien we vaak de symbolen vóór de woorden staan in plaats van erachter: *neushoorn*: *+nes-*, **nashorn*; *oogbol*: *+øye-*, **augeeple*. Echt duidelijk is de notatie dus niet. Voor de gebruiker zou het gemakkelijker zijn geweest als overal waar ruimte is (en dat is heel vaak zo) de nevenvorm(en) uitgeschreven waren.

Over het algemeen wordt er konsekwent en nauwgezet verwezen naar andere spellingen, slechts een enkele keer niet. Zo staat bij *poffen*: *bake (i +ovn)*. Wil je nu de Nynorskvorm van *ovn* weten, dan is die alleen via een omweg te vinden, want in het Noorse gedeelte staat bij *ovn* geen verwijzing naar *omn*.

De volgorde van de schrijftalen binnen een lemma lijkt willekeurig te zijn, alsof geen van de schrijftalen tekort gedaan mocht worden: soms staat de gemeenschappelijke vorm voorop, som de Bokmål-, soms de Nynorskvorm. Bijvoorbeeld: *Oostenrijks*: **auster-*, *+österriksk*, maar *oosters*: *+österlandsk*, **austerlandsk* en *zeil*: *segl*, *+seil*, maar *zeiltocht*: *+seil-*, *segltur*. Volgens mij zou een vaste volgorde (welke dan ook) van gemeenschappelijke vorm, Bokmålform en Nynorskform het boek overzichtelijker maken voor de gebruiker.

In een paar gevallen mis ik in het Nederlands de nevenvorm, bijv. bij *paarlemoer*, *volkenmoord*, *volkenrecht* en bij *zweren* de vorm *zweerde* naast *zwoor*.

Bij veel trefwoorden zijn de verschillende betekenissen van het woord heel duidelijk aangegeven. Zo wordt het Nederlandse woord *aanslag* d.m.v. omschrijvingen in haken uitgesplitst in: aanval, belasting, laag, piano, en *missen* in: ontbreken, gemis voelen, zonder kunnen, mislopen, doel missen, niet halen. Verder wordt in haken een aantal kenmerken vermeld, zoals zeevaart, zelden, wiskundig, technisch. Hier heb ik de indruk dat de kenmerken vaak willekeurig wel/niet zijn aangegeven. Het kenmerk 'Vlaams' zou toch veel moeten voorkomen, maar ik heb het maar twee keer

aangetroffen, namelijk bij *gråte* de vertaling *wenen* en bij *tegnestift duimspijker*. Bij *vaskekone*: *wasvrouw* wordt het kenmerk 'historisch' gegeven, maar bij *wasvrouw*: *vaskekone* het kenmerk 'verouderd'. Bij de volgens mij evenzeer in onbruik geraakte begrippen *bewaarschool* (bij *barnehage*) en *officiële brief* (bij *diplom*) ontbreekt het kenmerk 'verouderd' dan wel 'historisch'. Bij **hokjønn* staat het kenmerk 'grammaticaal', bij *+hunnkjønn* niet en bij *hannkjønn* weer wel. De in het Bokmål vaker voorkomende vormen *hunkjønn* en *hankjønn* staan overigens niet vermeld.

In plaats van veel van de kenmerken die op de kaft vermeld staan, denk ik dat de gebruiker meer voordeel had gehad van het kenmerk 'onregelmatig'. Nu is het zo dat onregelmatigheden alleen in de brontaal worden opgegeven. Dus afwijkende vormen van de trappen van vergelijking en onregelmatige meervouden als *netter*, *strender*, *bōker* staan niet in het Nederlands-Noorse gedeelte genoemd, alleen in het Noors-Nederlandse. Als de gebruiker niet weet dat een woord onregelmatige vormen heeft, dan komt zij/hij daar alleen achter door het woord dat in het Nederlands-Noorse gedeelte is gevonden, nog eens op te zoeken in het Noors-Nederlandse gedeelte. Betreft het echter een samengesteld woord, bijv. *stiefmoeder*, *woordenboek*, dan moet men bij *mor*, *bok* kijken om het onregelmatig meervoud te vinden. Alleen bij *koe*: *ku* is (per ongeluk?) het Noorse onregelmatige meervoud vermeld. Bij samengestelde onregelmatige werkwoorden worden in de brontaal overigens wel de stamtijden gegeven of er wordt verwezen naar het hoofdwerkwoord.

Vertaling

De vertalingen die in het woordenboek gegeven worden, zijn o.h.a. duidelijk en uitgebreid. Ik ben echter wel een paar gevallen tegengekomen, zowel in het Noorse als in het Nederlandse gedeelte, waar m.i. de vertaling te beperkt is. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de volgende woorden (tussen haakjes staat de betekenis die m.i. ontbreekt):

Noors-Nederlands

<i>avvenne</i>	<i>afwennen, spenen (afkicken)</i>
<i>bare/berre</i>	<i>slechts, enkel, (als: bare hun kommer snart)</i>
<i>bleik</i>	<i>bleek (laf)</i>
<i>bris</i>	<i>bries; zwezerik (matige wind/windkracht 3-5)</i>
<i>busetting</i>	<i>vestiging, bevolkingsdichtheid (nederzetting)</i>

<i>dame</i>	<i>dame, [in kaartspel] vrouw (mevrouw)</i>
<i>ekspeditrise</i>	<i>winkeljuffrouw (verkoopster)</i>
<i>ekspeditør</i>	<i>(winkel)bediende (verkoper)</i>
<i>frøken</i>	<i>juffrouw, mejuffrouw (juf/schooljuf)</i>
<i>grille</i>	<i>roosteren ([fig] iemand door de mangel halen)</i>
<i>huske/hugseonthouden, z. herinneren; huske på - bedenken (denken aan:</i> <i>husker du nøklene?)</i>	
<i>jus</i>	<i>rechten (vruchtesap)</i>
<i>kjæreste</i>	<i>liefje, vrijer (vriend)</i>
<i>kuling</i>	<i>stijve (?) bries (krachtige wind/windkracht 7-8)</i>
<i>land, på landet</i>	<i>op het platteland (buiten de stad/de stad uit)</i>
<i>messe(kerk)dienst, mis (beurs)</i>	
<i>nedgangstiddepressie, verslechtering (recessie)</i>	
<i>nybyggerpionier (kolonist)</i>	
<i>nytegenieten (voordeel hebben van)</i>	
<i>sjukepleierverpleger (verpleegkundige)</i>	
<i>stiftstift, spijkertje; handstand (nietje)</i>	
<i>toppluepuntmuts (ijsmuts)</i>	
<i>trinntrede, trap, stap; schaal (niveau)</i>	

Nederland-Noors

<i>drogist[ong(eveer)] fargehandel (parfumeri)</i>
<i>laverenbaute (kryse)</i>
<i>loodgieterrørlegger (blikkenslager)</i>
<i>norenskøyter (lengdeløpsskøyter)</i>
<i>boven nulvarmegrader (plussgrader)</i>
<i>onder nulkuldegrader (minusgrader)</i>
<i>onvoldoendeutilstrekkelig (strykekarakter)</i>
<i>op zoek naarpå leit etter, ute etter (på jakt etter)</i>
<i>orchideemarihand (orkidé)</i>
<i>reactionairreaksjonær, mørkeblå (in Noorse deel vertaald als aartsreactionair) (bakstreversk)</i>
<i>spreekuurkontortid (konferansetid)</i>

Naast gevallen waar de vertaling volgens mij te beperkt is, zijn er ook een aantal woorden waarvan de vertaling m.i. niet juist is of waarvan ik de vertaling vreemd vind:

Noors-Nederlands

nordlending Noordnoor, [*språk*] Noordnoors. *Nordlending* kan echter alleen een persoon aanduiden (uit Noord-Noorwegen dan wel uit Nordland)

grillfestbarbecue, *braai*. Volgens Van Dale betekent dit laatste woord: gebraden of te braden stuk vlees

tenner på tork (het woordenboek geeft hier de niet-officiële vorm *tenna*) betekent niet een *fietsenrek* (slecht gevormd gebit), maar *vooruitstekende tanden* (konijnnetanden?).

blåse noen en lang marsj is niet *doen alsof iemand lucht is* (=behandle noen som luft), maar *je geen moer van iemand aantrekken*.

Stilistisch gezien kloppen de als tweede gegeven vertalingen niet:

forens *pendler*, *matpakkekjører*. dit laatste woord heeft een ironische lading. Misschien dat *niet-carpooler* er nog het dichtst bijkomt.

kjerring *vrouw*, *wijf*. De laatste vertaling is volgens mij veel te sterk. *Mens (dat mens daar)* is een wat zwakkere vertaling.

porno *porno*, *smuss*. Bokmålsordboka heeft alleen *smussblad*: *sensatieblaadje*, *vies blaadje*.

Merkwaardige vertalingen:

Noors-Nederlands

barnehage *kleuterschool*, *bewaarschool* (*verouderd begrip*)

diske [*sport*] *uitsluiten* (De schaatser is uitgesloten??)

fektingschermkunst (niet in Koenen) (Ik doe aan schermkunst??)

middagmid-dag

raggarautonozem (niet in Koenen/Van Dale; ter vervanging van *joyrider*?)

råkjøring asociaal *scheuren*, *rondraggen* [*in auto*]

servitrisedienster

varaordfører *onderburgemeester* (niet in Koenen/Van Dale; *locoburgemeester* staat wel in het Nederlandse gedeelte)

Nederlands-Noors

brommermoped, *knallert* (dit laatste staat als verouderd in Noorse woordenboeken)

*herdergjetar**, *hjuring* (dit laatste staat in Nynorskordboka als dialektisch)

mineraalwater mineralvann, *farris*: in het Noorse gedeelte ontbreekt *mineralvann*. Het is echter van belang te weten dat in Noorwegen onder *mineralvann* alle dranken met prik vallen, dus ook frisdranken.

opa bestefar, *beste* (?; niet in Noorse woordenboeken)

PR-man PR-mann, *støytman* (?)

Sinterklaasslags julenisse: hier zou ik, naast een wat uitgebreidere beschrijving, tenminste een datum verwachten. Bij *julekveld: kerstavond [24 dec.]* wordt wel een datum gegeven en dat lijkt me nu weer onnodig.

vakbond [vakcentrale]L.O. (korrekt is *LO*). In het Noorse deel ontbreekt *LO* en de gebruiker blijft in het ongewisse over de betekenis van de afkorting.

Woordvoorraad

In een handwoordenboek van een vreemde taal met een omvang van 20.000 trefwoorden mag de gebruiker aannemen dat de woorden die gegeven worden, ook daadwerkelijk gangbare woorden zijn. Voor weinig frekwente, dialektische of verouderde vormen kan men altijd in grotere woordenboeken terecht.

In verhouding tot de omvang van dit Noorse woordenboek vind ik de keuze van de woordvoorraad vrij eigenzinnig: er ontbreken nogal wat gangbare woorden, terwijl (vrijwel) onbekende woorden zijn opgenomen. Zo staan de volgende Nederlandse woorden niet in Koenen (66.000 trefwoorden): *ijf*, *reisgoed*, *tramweg*, *tranentrekker*, *ozie*, *russula*, (*kweek*)*visweer*, *viskaar*, *wakel*, *zweminrichting*, terwijl *BO-gesprek* (voor *collect-call*) en *droogslinger* (voor *centrifuge*) noch in Koenen noch in Van Dale vermeld staan.

Maar ook van woorden die wel in deze twee Nederlandse woordenboeken staan, vraag ik me af of ze nou zo nodig in een Nederlands-Noors woordenboek van 22.000 trefwoorden opgenomen moeten zijn. Van de twintig Nederlanders die ik gevraagd heb of ze het woord kenden, konden

maar twee zich iets voorstellen bij enkele van deze woorden: *dienstijver*, *genoot*, *schootsvel*, *wan*, *wantij*, *zelfredzaam*, *zwad(e)*, *zwalpen*.

Wat voorbeelden van gangbare, alledaagse woorden die ik in het woordenboek mis:

Noors

aust-, *østlending*; *Vestlandet*; *vestlending*; *Sørlandet*; *sørlending* (alleen *Aust*-, *Østlandet*, *nordlending* zijn opgenomen); *bedriftsøkonomi*; *fleip* (wel: *fleipe/fleipete*); *folkebibliotek*; *frilans/frilanser/frilanse*; *bakrus*; *barnepark*; *barneparkering*; *hjemmebakkeri*; *japp*; *jogge/joggesko/joggetur*; *jumboplass/jumbopris*; *jysk* (wel: *Jylland* en *sjællandsk*); *kapre* (wel: *kapring*); *kollektiv/kjøre kollektivt*; *morfar* (wel: *farfar*); *pakketur*; *parktante*; *pensum*; *rasere*; *råkjøre/råkjører* (wel: *råkjøring*); *sensor*; *sensurere*; *sivilarbeider*; *skattelegge*; *skrinlegge*; *spisevegring*; *sponse*; *stoppeklokke*; *storslått* (wel: *storslagen/-slegen*); *stresskoffert*; *sugen*; *turbil*; *vektall*.

Nederlands

achtbaan; *ambitie/ambiëren*; *antiquariaat*; *AOW-er*; *betweter*; *blijven zitten*; *corresponderen*; *courgette*; *diskwalificeren*; *examinator*; *examineren*; *fan*; *fanclub*; *fax* (alleen *telefax*), *frituurpan*; *geranium*; *haardroger*; *ie*; *loipe* (wel: *skipad/skispoor*); *'m*; *macho*; *magnetron*; *mixer*; *modeontwerper*; *overbevissing*; *pasklaar*; *saxofoon*; *Schotland* (wel: *Schot en Schots*); *short*; *spuiter*; *studiepunt*; *verpleegkundige*.

Drukfouten/Foutieve Plaats

Zoals elk woordenboek bevat dit boek natuurlijk ook wat drukfouten. De volgende ben ik tegengekomen: *telpathie*, *pogroep*, *drittsek* (bij *lu*), *reknskap* (bij *turven*), *bli fytt opp* (bij *overgaan*), *ordslifte* (bij *woordenwisseling*), *spirirueel* (bij *spirituell*), *snautt* voor *snaut(t)*, *kampen med*, *culumbi egg*, *E.F.*, *L.O.*, terwijl bij *bare* en *trøyte* (bij *passeren*) het teken * ontbreekt.

Een enkele keer klopt de alfabetische volgorde niet: *gateuro* staat voor *gateselger*. Dit lijkt vooral voor te komen bij (later?) toegevoegde synoniemen: *zeebonk*, *-rob*, waar *zeerob* 25 trefwoorden later zou moeten staan en *+tidevann*, **tidvatn* waar het laatste woord 20 trefwoorden te vroeg staat.

Gemakkelijk om een woordenboek met beide Noorse schrijftalen samen te stellen is het niet. Dat is waarschijnlijk ook de reden dat er nauwelijks woordenboeken zijn die beide talen omvatten. Om de vormrijkheid van de Noorse spelling(en) enigszins binnen de perken te houden, heeft de samensteller gekozen voor de vormen die in het Bokmål en Nynorsk beide zijn toegelaten. Met deze keuze kan men het wel of niet eens zijn. Belangrijker vind ik echter of het boek er gebruiksvriendelijk door geworden is. Wat het Noors-Nederlandse deel betreft komt de Nederlandse gebruiker goed aan haar/zijn trekken: de vorm die men in een Noorse geschreven tekst tegenkomt, is over het algemeen te vinden. Er wordt heel netjes steeds doorverwezen naar andere mogelijke spellingen van een woord. Wat het Nederlands-Noorse deel betreft, zou het m.i. in het voordeel van de gebruiker zijn geweest als overal waar dat mogelijk was, de nevenvormen van het Noors waren gegeven en niet, zoals dat nu een aantal keren het geval is, alleen de Samnorskform. Bovendien zou de samensteller, zoals boven al gezegd is, met een opmerking over welke vormen gangbaar zijn op schrift, de gebruiker een grote dienst hebben bewezen.

Al met al is het woordenboek een aanwinst voor de in Noors geïnteresseerde Nederlander. Werd een zinnetje als *Het was erg druk bij de bakker* met behulp van Van Goors woordenboekje vertaald als *Det var alvorlig trykk ved bakeren*, met behulp van Wolters' woordenboekje als *Det var alvorlig folkerikt hos bakeren*, nu komt de beginner Noors tot de (nogal literair aandoende) vertaling *Det var svært folksomt hos bakeren*. De gebruiker komt dus steeds iets dichterbij de gangbare (Bokmål)uitdrukking: *Det var veldig mye folk hos bakeren*/*Det var fullt av folk hos bakeren*.

Het is indrukwekkend en bewonderenswaardig dat een dergelijk omvangrijk woordenboek door één persoon gemaakt is. Dat is echter ook het zwakke punt van het boek: een redactie van meer mensen had het boek naar alle waarschijnlijkheid gebruiksvriendelijker gemaakt en de puristische kijk op de taal van de samensteller wat verruimd. Niet alle Nederlanders hebben de 'wendbaarheid' die de samensteller van hen verwacht.

Hinka Alkema, Rijksuniversiteit Groningen